

Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej

Wstęp

1. Mija 50 lat od opublikowania Instrukcji *Musicam sacram* służącej wprowadzeniu w życie Konstytucji o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium* Soboru Watykańskiego II. Kościół jest wdzięczny Bogu za odnowę życia liturgicznego, którą umożliwiło nauczanie soborowe. Zaznaczono w nim, że muzyka, a zwłaszcza *śpiew kościelny związany ze słowami, jest nieodzowną oraz integralną częścią uroczystej liturgii*¹. Już wcześniej Pius XII w encyklice o muzyce kościelnej *Musicae sacrae disciplina* podkreślił, że *inne rodzaje sztuki: architektura, malarstwo czy rzeźbiarstwo, przygotowują tylko godne miejsca świętym obrzędom, muzyka sakralna spełnia uprzywilejowaną rolę w samym sprawowaniu świętych ceremonii i obrzędów*².
2. Wspomniana Instrukcja *Musicam sacram* Świętej Kongregacji Obrzędów z 1967 roku, a na gruncie polskim *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II* z 1979 roku, szczegółowo omówiły wskazania soborowej konstytucji. Po nich ukazały się jeszcze inne dokumenty Stolicy Apostolskiej poświęcone liturgii. Do wielu z nich odwołuje się niniejsza *Instrukcja*, przypominając zapisane tam normy, które powinny być realizowane w życiu liturgicznym.
3. Zachodzące przemiany społeczne i kulturowe oraz postępująca sekularyzacja życia dotyczą także liturgii. Przyczyna tego zjawiska tkwi przede wszystkim w fałszywym poczuciu wolności oraz nieznanym nauki Kościoła³. *Wierni mają prawo, aby władza kościelna sprawowała kierownictwo nad świętą liturgią, aby liturgia nie była postrzegana jako prywatna własność kogokolwiek, ani samego celebransa, ani wspólnoty, w której sprawuje się sakramenty*⁴. W tym kontekście istnieje również potrzeba bardziej wnikliwego spojrzenia na problemy związane z muzyką w Kościele w Polsce.

I. Zasady ogólne

4. Z obrzędami chrześcijańskimi zawsze związana była muzyka. Psalmi, hymny i pieśni stanowiące część Biblii, stają się nośnikami prawd objawionych⁵. Już w Kościele apostoelskim śpiew traktowano jako dar Ducha, tak samo jak głoszenie kerygmatu. Kościół nadal otacza opieką wszelkie formy sztuki sakralnej. Przejawia się to także w trosce o zachowanie i powiększanie skarbcza muzyki sakralnej⁶.
5. Wskazania Kościoła dotyczące muzyki można lepiej rozumieć, gdy uściśli się znaczenie pojęć: muzyka religijna, kościelna, sakralna czy liturgiczna.

¹ Konstytucja o liturgii świętej Soboru Watykańskiego II (4.12.1963) [dalej: KL], 112.

² Pius XII, Encyklika *Musicae sacrae disciplina* (25.12.1955), II, 3.

³ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis sacramentum* (25.03.2004) [dalej: RS], 7 i 9.

⁴ RS 18.

⁵ Zob. Wj 15, 1-21; 2 Sm 6, 5; 1 Krn 23, 5; 25, 2-32; Ef 5, 18; Kol 3, 16; 1 Kor 14, 26.

⁶ Zob. KL 114.

- a) Muzyka religijna jest sztuką, która odnosi się w swej inspiracji do tematyki dotyczącej Boga, Jego objawiania się w świecie, bądź też różnych przejawów życia wspólnoty wierzących.
 - b) Muzyka kościelna pochodzi z chrześcijańskiego kręgu kulturowego i jest związana z życiem chrześcijańskich wspólnot wyznaniowych.
 - c) Muzyka sakralna obejmuje wszelkie kompozycje powstałe w ciągu wieków z przeznaczeniem do liturgii w Kościele.
 - d) Muzyką liturgiczną są kompozycje, które zgodnie z przepisami kościelnymi współtworzą święte obrzędy. W wypełnianiu funkcji znaku liturgicznego muzyka posługuje się różnymi formami, gatunkami i rodzajami, zarówno wokalnymi, wokalno-instrumentalnymi, jak i instrumentalnymi.
6. Liturgia z natury swej jest nie tylko otwarta na muzykę, lecz wręcz się jej domaga. Muzyka w liturgii nie jest jej „oprawą”, ale integralnie wiąże się z celebracją świętych obrzędów. *Może być szczególnym sposobem uczestnictwa w świętych obrzędach, w tajemnicy wiary*⁷. Celem muzyki liturgicznej jest chwała Boża i uświęcenie wiernych⁸ oraz budowanie wspólnoty wierzących.
 7. *Kościół uznaje wszystkie formy prawdziwej sztuki i dopuszcza je do służby Bożej, jeżeli tylko posiadają wymagane przymioty*⁹. Należy bezwzględnie stać na straży wykonywania takiej muzyki liturgicznej, która jest autentyczną sztuką nakierowaną zawsze na świętość kultu, i wprowadzać do liturgii tylko to, co odpowiada *świętości miejsca, godności obrzędów liturgicznych i pobożności wiernych*¹⁰. *Nie wolno w liturgii wykonywać utworów o charakterze świeckim*¹¹.
 8. *W ramach ars celebrandi znaczące miejsce zajmuje śpiew liturgiczny*¹². *Czynność liturgiczna przybiera godniejszą postać, gdy służba Boża odbywa się uroczyście ze śpiewem, przy udziale osób posługujących na mocy święceń, z czynnym uczestnictwem wiernych*¹³. W większym stopniu należy uwzględnić chorał gregoriański jako własny śpiew liturgii rzymskiej¹⁴.
 9. Teksty przeznaczone do śpiewów kościelnych należy *czerpać przede wszystkim z Pisma Świętego i źródeł liturgicznych*¹⁵. Tekst i melodia oraz ich wykonanie mają odpowiadać znaczeniu celebrowanej tajemnicy, częściom obrzędu, a także okresowi liturgicznemu¹⁶.

II. Muzyczne funkcje w liturgii

10. W czynnościach liturgicznych każdy w zależności od święceń i funkcji pełni sobie właściwe zadanie: przewodniczący liturgii biskup lub prezbiter, diakon, lektor, psalterzysta, kantor, schola, chór, dyrygent, organista. Biskup diecezjalny jest pierwszym szafarzem Bożych misterii w powierzonym mu Kościele, dlatego czuwa nad stosowaniem odpowiedniej muzyki liturgicznej. W parafii proboszcz, a w innych wspólnotach ten, kto w imieniu biskupa spełnia urząd pasterski, odpowiada za kształt liturgii i jej przygotowanie. Nieodzowna jest harmonijna współpraca wszystkich pełniących różne funkcje.

⁷ Przemówienie papieża seniora Benedykta XVI po nadaniu doktoratu *honoris causa*, Castel Gandolfo (5.07.2015), *Anamnesis* 21(2015), nr 4 (83), s. 8.

⁸ Zob. KL 112.

⁹ Tamże.

¹⁰ Zob. Instrukcja Świętej Kongregacji Obrzędów *Musicam sacram* (5.03.1967) [dalej: MS], 60.

¹¹ *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II* (8.02.1979) [dalej: IEP], 10.

¹² Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis* (22.02.2007) [dalej: SC], 42.

¹³ KL 113.

¹⁴ Zob. KL 116.

¹⁵ KL 121.

¹⁶ Zob. SC 42.

- a) Przewodniczący liturgii powinien wykorzystywać dopuszczone i zalecone przez przepisy możliwości w sprawowaniu świętych obrzędów i dostosowania ich do potrzeb wspólnoty. Zaleca się, aby uwzględniał stopnie uroczystej liturgii i śpiewał wszystkie części przeznaczone dla niego¹⁷.
 - b) Funkcją diakona związaną ze śpiewem jest: proklamowanie Ewangelii, podawanie intencji modlitwy powszechnej, wezwanie do znaku pokoju, rozesłanie i inne wezwania zawarte w obrzędach. Do diakona (a gdy go nie ma, do prezbitera lub kantora) należy wykonanie uroczystego orędzia wielkanocnego.
 - c) Lektor, który wykonuje czytania, może je zaśpiewać według melodii z *Lekcjonarza*¹⁸.
 - d) Psalterzysta¹⁹ (psalmista, kantor psalmu) wykonuje psalm responsoryjny z ambony.
 - e) Do kantora należy: przygotowanie i kierowanie śpiewem zgromadzenia liturgicznego oraz solowe wykonywanie niektórych śpiewów. Funkcji tej nie może spełniać z ambony, z wyjątkiem śpiewu orędzia wielkanocnego²⁰.
 - f) Schola prowadzi śpiew całego zgromadzenia liturgicznego. Może również samodzielnie wykonywać podczas celebracji śpiewy liturgiczne zgodnie z obowiązującymi przepisami.
 - g) Chór zasadniczo wykonuje muzykę wielogłosową. Jeżeli nie ma scholi, powinien przejąć jej zadania. Zawsze włącza się w śpiew całego zgromadzenia.
 - h) Dyrygentem zespołu śpiewaczego może być wyłącznie osoba posiadająca odpowiednie przygotowanie muzyczne i liturgiczne. Jeżeli nie ma kantora, kieruje śpiewem uczestników liturgii.
 - i) Organista akompaniuje do śpiewu całego zgromadzenia liturgicznego oraz wykonuje utwory organowe zgodnie z przepisami. Nie akompaniuje do śpiewów solowych przewodniczącego liturgii lub kogoś z asysty²¹. Jeżeli nie ma ani kantora, ani dyrygenta, organista akompaniując, intonuje i prowadzi śpiew całego zgromadzenia.
 - j) Nie ma nic bardziej podniosłego w świętych czynnościach niż zgromadzenie liturgiczne, które wyraża swą wiarę przez wspólny śpiew²². Dlatego należy bardzo starannie dobierać i łączyć te formy i elementy przez Kościół zaproponowane, które (...) bardziej sprzyjają czynnemu i pełnemu uczestnictwu wiernych²³. Pełny udział nie ogranicza się do wspólnego śpiewania – słuchanie jest również formą uczestnictwa. W odpowiednim czasie należy zachować także pełne czci milczenie²⁴.
11. Należy szczególną troską otoczyć istniejące w parafii zespoły śpiewacze, a tam, gdzie ich nie ma, powoływać nowe. Ich udział w liturgii daje możliwość wzbogacenia i urozmaicenia repertuaru oraz zapewnia w kościołach żywotność utworów ze skarbca muzyki liturgicznej. Zawsze należy pamiętać o zachowaniu odpowiedniej proporcji pomiędzy śpiewami scholi, chóru i ludu.
- a) Zespoły śpiewacze powinny pełnić swoje funkcje w takim miejscu, aby ich członkowie mieli możliwość pełnego, sakramentalnego uczestnictwa w liturgii²⁵.
 - b) Każdy kościelny zespół śpiewaczy powinien mieć opiekuna, którym jest rządcza parafii lub wy-

¹⁷ Zob. MS 27–31.

¹⁸ *Lekcjonarz mszalny* [dalej: LM], t. I, Poznań 2015, s. 285–286.

¹⁹ Terminem *psalterzysta* polskie dokumenty Kościoła tłumaczą łacińskie określenie *psalmista*.

²⁰ Zob. OWMR 309.

²¹ Zob. MS 64.

²² Zob. MS 16.

²³ *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego* (6.11.2003) [dalej: OWMR], 20.

²⁴ KL 30; zob. OWMR 56, 88.

²⁵ Zob. MS 23 c; OWMR 312.

znaczony przez niego duchowny. Obowiązkiem opiekuna jest troska o stałą formację duchową członków zespołu²⁶.

12. Organista ma obowiązek należycie przygotować muzykę do każdej liturgii. Jego zadaniem jest również kształcenie kantorów i psalterzystów. Jeśli nie czyni tego kantor, organista uczy wiernych (zwłaszcza dzieci i młodzież) śpiewów liturgicznych. Może także prowadzić zespoły śpiewacze.
 - a) Pełnienie funkcji organisty wymaga stałej formacji liturgicznej i duchowej oraz doskonalenia umiejętności muzycznych. Obowiązkiem organisty jest udział w spotkaniach formacyjnych organizowanych w diecezjach.
 - b) Warunkiem koniecznym do zatrudnienia na stanowisku organisty jest posiadanie kwalifikacji muzyka kościelnego, a nie tylko ogólne wykształcenie muzyczne. Szczegółowo normy te określa prawo diecezjalne. W większych parafiach zaleca się organizowanie konkursów na stanowisko organisty.

III. Muzyka w liturgii Mszy świętej

13. Tajemnica Eucharystii jest zbyt wielka, *ażeby ktoś mógł pozwolić sobie na traktowanie jej wedle własnej oceny, która nie szanowałaby jej świętego charakteru i jej wymiaru powszechnego*²⁷. Należy przestrzegać wszystkich norm dotyczących Mszy świętej, które znajdują się w *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego*.
14. Wszystkie śpiewy mszalne powinny być zgodne z czynnością świętą, z treścią dnia lub okresu liturgicznego i zatwierdzone przez kompetentną władzę diecezjalną²⁸. Pomocą w ich wyborze są teksty liturgiczne (antyfony, modlitwy, czytania). Należy korzystać z bogatego skarbcza polskich pieśni kościelnych i troszczyć się o jego powiększanie. Części stałych Mszy świętej, a także psalmu responsoryjnego, nie wolno zastępować innymi śpiewami.
15. Niektóre części Mszy świętej mogą być śpiewane w różnych językach. Dotyczy to zwłaszcza liturgii z udziałem większej grupy obcokrajowców. Niezależnie od tego, szczególnie zaleca się śpiew w języku łacińskim²⁹.
16. Należy zwrócić uwagę na dwojaki charakter śpiewów: jedne są samodzielnym obrzędem, inne towarzyszą obrzędowi³⁰. Sprawowanie liturgii wymaga uzgodnienia czasu trwania śpiewu z akcją liturgiczną.
17. Przed rozpoczęciem celebracji zaleca się wykonywanie muzyki sakralnej. Podczas gromadzenia się wiernych ma ona pomóc w tworzeniu atmosfery modlitewnego skupienia.
18. Obrzędy wstępne:
 - a) Śpiew na wejście *rozpoczyna celebrację, umacnia jedność zgromadzonych, wprowadza ich umysły w przeżywanie misterium okresu liturgicznego lub święta oraz towarzyszy procesji kapłana i usługujących*³¹. Wykonuje się antyfonę lub inny śpiew zatwierdzony przez władzę kościelną.
 - b) *Panie, zmiłuj się nad nami (Kyrie)* jest śpiewem litanijnym wykonywanym naprzemiennie z uwzględnieniem całego zgromadzenia lub samodzielnie przez zespół śpiewaczy. Ta sama zasada dotyczy trzeciej formy aktu pokuty.

²⁶ Zob. MS 24. Pomocą może być ogólnopolski program formacji służby liturgicznej.

²⁷ Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (7.04.2003), 52.

²⁸ IEP 8, 10.

²⁹ Zob. MS 51.

³⁰ Por. OWMR 37.

³¹ OWMR 47.

- c) Hymn *Chwała na wysokości Bogu (Gloria)* rozpoczyna kapłan, kantor lub zespół śpiewaczy. Śpiewają go wszyscy razem albo naprzemiennie. Może być wykonany także samodzielnie przez scholę lub chór³².
- d) Kolekta powinna być albo w całości śpiewana, albo w całości recytowana³³; po wezwaniu do modlitwy należy zachować chwilę milczenia.

19. Liturgia słowa Bożego

- a) Lekcje wolno śpiewać jedynie według melodii zamieszczonych w *Lekcjonarzu*³⁴. Po czytaniu można odśpiewać kończąca formułę z aklamacją.
- b) Psalm responsoryjny jest medytacją nad usłyszanym słowem Bożym i stanowi integralną część liturgii słowa. Wykonuje go psalterzysta z miejsca proklamacji słowa Bożego w formie responsoryjnej (wierni odpowiadają refrenem) lub w sposób ciągły bez refrenu³⁵. Zamiast psalmu można wyśpiewać *Graduał*. Śpiew po czytaniu wykonuje się jednogłosowo, refren może być także realizowany wielogłosowo.
- c) Sekwencję przed *Alleluja* śpiewa zespół śpiewaczy lub kantor. Może ją wykonać w postawie siedzącej całe zgromadzenie.
- d) Aklamacja przed czytaniem Ewangelii powinna być śpiewana, w przeciwnym razie można ją opuścić. *Wszyscy, stojąc, wykonują tę aklamację pod przewodnictwem scholi albo kantora oraz ją powtarzają; werset zaś śpiewa schola albo kantor*³⁶. W uroczystych celebracjach po proklamacji Ewangelii można powtórzyć samą aklamację bez wersetu³⁷.
- e) Ewangelię można śpiewać jedynie według melodii zamieszczonych w *Lekcjonarzu*³⁸. W przypadku czytanej Ewangelii zaleca się śpiew dialogu i końcowej aklamacji.
- f) *Wyznanie wiary (Credo)* w celebracjach bardziej uroczystych zaleca się śpiewać. Intonuje je przewodniczący liturgii, kantor lub zespół śpiewaczy, a wykonuje całe zgromadzenie razem albo naprzemiennie³⁹.
- g) Wezwania modlitwy powszechnej mogą być śpiewane przez diakona, kantora lub inną osobę. W przypadku czytanych intencji można śpiewać samo wezwanie z aklamacją. Zaleca się śpiew końcowej modlitwy.

20. Liturgia eucharystyczna

- a) Śpiew na przygotowanie darów zasadniczo towarzyszy procesji. Może być wykonywany podczas obrzędów przygotowania darów także wówczas, gdy nie ma procesji. Obrzędowi temu może towarzyszyć muzyka wokalnie-instrumentalna lub instrumentalna⁴⁰.
- b) Dialog przed prefacją, prefacja i aklamacja *Święty (Sanctus)* stanowią jedną całość i powinny być śpiewane. Nie należy rozróżniać sposobu wykonywania tych części, śpiewając dialog, a recytując prefację⁴¹. Śpiew aklamacji *Święty* należy do całego zgromadzenia⁴².

³² Por. OWMR 53.

³³ Dotyczy to również Modlitwy nad darami i Modlitwy po Komunii.

³⁴ LM, t. I, s. 285–286.

³⁵ Zob. OWMR 61; *Wskazania Episkopatu Polski po ogłoszeniu nowego wydania OWMR* (9.03.2005) [dalej: WEP], 14.

³⁶ OWMR 62.

³⁷ Zob. WEP 19.

³⁸ LM, t. I, s. 287–291.

³⁹ Zob. MS 34; OWMR 68.

⁴⁰ Zob. MS 65.

⁴¹ Por. MS 29c.

- c) W celebracjach bardziej uroczystych zaleca się wykorzystanie zamieszczonych w *Mszale* melodii do tekstów Modlitwy eucharystycznej.
 - d) Po konsekracji, podczas ukazania świętych postaci, zasadniczo nie wykonuje się muzyki instrumentalnej.
 - e) Poleca się wykonywać zamiennie wszystkie cztery aklamacje po przeistoczeniu.
 - f) Doksologia kończąca Modlitwę eucharystyczną powinna być śpiewana. W uroczystych celebracjach aklamację *Amen* można wielokrotnie powtórzyć, a także wykonać wielogłosowo.
 - g) Modlitwa Pańska (*Pater noster*) wraz z wprowadzeniem i embolizmem może być śpiewana łącznie na melodie zamieszczone w *Mszale*⁴³.
 - h) W czasie przekazywania znaku pokoju nie wykonuje się żadnego śpiewu.
 - i) Śpiew *Baranku Boży* (*Agnus Dei*) towarzyszy obrzędowi łamania chleba i powinien trwać do jego zakończenia. Może być wykonywany w formie dialogowanej.
 - j) Kiedy kapłan przyjmuje Najświętszy Sakrament, rozpoczyna się śpiew na Komunię. Wykonuje się antyfonę lub inny śpiew zatwierdzony przez władzę kościelną. Podczas procesji komunijnej, po śpiewie, może być wykonywana muzyka instrumentalna lub wokalnie-instrumentalna⁴⁴.
 - k) Po Komunii świętej, zależnie od okoliczności, następuje akt uwielbienia. Nie należy w tym czasie wykonywać innych czynności. Zgromadzenie może wykonać psalm, inną pieśń pochwalną lub hymn⁴⁵. Dopuszczalna jest również muzyka instrumentalna lub odpowiedni utwór wykonywany przez zespół śpiewaczy.
21. Po rozesłaniu, zwłaszcza gdy odbywa się uroczyste wyjście celebransa z asystą, należy wykonać śpiew, *aby każdy wrócił do swoich dobrych czynów, wielbiąc i błogosławiąc Boga*⁴⁶. Zachęca się ponadto do wykonywania w tym czasie odpowiedniej muzyki instrumentalnej lub wokalnie-instrumentalnej.

IV. Muzyka w roku liturgicznym

22. Szczególnie uroczysty wydzwitek ma świętowanie niedzieli jako Dnia Pańskiego. Wyjątkowość zgromadzenia eucharystycznego w tym dniu zostaje podkreślona przez liturgię śpiewaną. Starannie przygotowane śpiewy, które sprzyjają dzieleniu się jedną wiarą i miłością, mają być owocem współpracy wszystkich osób odpowiedzialnych za muzyczne ukształtowanie świętych obrzędów. Stają się one wówczas wyrazem radości serca⁴⁷. Także odpowiednio dobrana muzyka instrumentalna powinna podkreślać uroczysty charakter niedzielnej liturgii.
23. W roku liturgicznym, obchodząc misteria odkupienia, Kościół otwiera bogactwo zbawczych czynów i zasług Chrystusa, aby wierni zetknęli się z Nim i dostąpili łaski zbawienia⁴⁸. Treść i charakter poszczególnych obchodów lub okresów liturgicznych powinny stanowić podstawę do wyboru właściwych śpiewów. Melodie refrenów psalmu responsoryjnego, tonów psalmowych i śpiewu przed Ewangelią należy różnicować, by nie miały charakteru uniwersalnego na cały rok. Zaleca się

⁴² OWMR 216.

⁴³ *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 2010, s. 371*.

⁴⁴ Zob. MS 65.

⁴⁵ Zob. OWMR 88.

⁴⁶ OWMR 90 c.

⁴⁷ Zob. Jan Paweł II List apostolski *Dies Domini* o świętowaniu niedzieli (31.05.1998), 50.

⁴⁸ Zob. KL 102.

korzystać z bogactwa melodii, uwzględniając okresy liturgiczne oraz uroczystości. Niewskazane jest stosowanie kontrafaktur⁴⁹.

- a) W Adwencie w doborze śpiewów należy uwzględnić dwie części tego okresu. Do 16 grudnia treści liturgii nawiązują do historii Izraela oczekującego na przyjście Mesjasza. Jest to czas duchowego przygotowania się Kościoła na Paruzję. Od 17 grudnia następuje bezpośrednio przygotowanie do uroczystości Narodzenia Pańskiego; podobne treści liturgiczne towarzyszą celebracjom Mszy świętych o Najświętszej Maryi Pannie w Adwencie, zwanych *roratami*.
 - b) W okresie Narodzenia Pańskiego (od 25 grudnia do święta Chrztu Pańskiego) podczas liturgii należy śpiewać kolędy. Pastorałki (kolędy domowe) mogą być śpiewane wyłącznie poza liturgią: podczas wspólnego kolędowania, jasełek czy na koncertach.
 - c) Po święcie Chrztu Pańskiego następuje pierwsza część okresu zwykłego. Należy wówczas śpiewać pieśni związane z treścią liturgii tego okresu. W przypadku utrwalonej tradycji śpiewania kolęd aż do święta Ofiarowania Pańskiego dopuszcza się wykorzystywanie zwrotek, których treść koresponduje z liturgią pierwszych tygodni okresu zwykłego. Można także śpiewać kolędy po zakończeniu liturgii.
 - d) *Okres Wielkiego Postu trwa od Środy Popielcowej do Wielkiego Czwartku (bez Mszy Wieczery Pańskiej). Czas ten służy przygotowaniu do obchodu Świąt Wielkanocnych, czyli męki, śmierci i zmartwychwstania naszego Pana. Dominują w nim trzy tematy: pokuta, chrzest i męka Pańska, przy czym w liturgii temat pasyjny przeważa dopiero w Wielkim Tygodniu, a w polskiej tradycji – od poniedziałku piątego tygodnia⁵⁰. W doborze śpiewów należy uwzględnić to zróżnicowanie. Śpiew pieśni pasyjnych należy stosować zawsze w sprawowaniu nabożeństw *Gorzkich żalów* i *Drogi krzyżowej*.*
 - e) Triduum Paschalne stanowi szczyt roku liturgicznego. Należy szczególnie zatroszczyć się o przygotowanie muzyki na każdą liturgię Triduum Paschalnego, zwłaszcza: Mszy Wieczery Pańskiej, Liturgii na cześć Męki Pańskiej i Wigilii Paschalnej. Te trzy wydarzenia zbawcze znalazły szczególne odzwierciedlenie w muzyce powstałej przez wieki dla oddania chwały Bogu i dla pożytku duchowego wiernych. Należy korzystać z tego skarbcza i dziś tymi kompozycjami pomagać wiernym w oddaniu chwały Bogu. W obrzędach Triduum Paschalnego powinny czynnie uczestniczyć zespoły śpiewacze.
 - f) Przez cały okres wielkanocny celebracjom eucharystycznym mają zasadniczo towarzyszyć śpiewy o zmartwychwstaniu Pańskim.
 - g) W okresie zwykłym świętuje się misterium Chrystusa w Jego pełni⁵¹. Śpiewy stosowane w świętych obrzędach, zgodnie z liturgiczną treścią tego okresu, mają przypominać prawdy chrześcijańskiej wiary, nauczanie Chrystusa i Jego zbawcze dzieła.
24. Pośród wielu obchodów liturgicznych w okresie zwykłym na uwagę zasługuje uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa (Boże Ciało). Msza święta i następująca po niej procesja eucharystyczna powinny być sprawowane w sposób szczególnie uroczysty z udziałem zespołów śpiewaczych. Podczas procesji wskazany jest udział orkiestry, która wzbogaca celebrację grą na przemian ze śpiewem wiernych. Ewangelie przy czterech ołtarzach powinny być śpiewane. Należy zadbać, aby uczestniczący w procesji mieli przygotowane teksty pieśni eucharystycznych.

V. Śpiew Liturgii godzin

25. *Liturgia godzin* jest publiczną modlitwą Kościoła, która *rozciąga na poszczególne pory dnia uwielbienie i dziękczynienie oraz wspomnienie tajemnic zbawienia⁵²*. Zaleca się celebrowanie ze

⁴⁹ Wykorzystywanie fragmentów pieśni.

⁵⁰ J. Siedlecki, *Śpiewnik kościelny* (wydanie XLI), Kraków 2017, s. 153.

⁵¹ Zob. *Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza*, 43.

śpiewem przynajmniej Jutrzni i Nieszporów we wspólnotach Kościoła, w parafiach, zgromadzeniach zakonnych i seminariach duchownych, zwłaszcza w niedziele i święta⁵³.

- a) Hymn ze swej natury domaga się śpiewu. Wykonuje się go wspólnie lub naprzemiennie na dwa chóry. Może być zastąpiony odpowiednim śpiewem podanym w księgach *Liturgii godzin*.
 - b) Psalmodya stanowi zasadniczą część *Liturgii godzin* i z natury swej przeznaczona jest do śpiewu⁵⁴. Jej poprawne wykonanie ma pomóc w kontemplacji, jest świadectwem wiary oraz znakiem wspólnoty. Zaleca się stosowanie różnych melodii, szczególnie tonów gregoriańskich. Dopuszczone są trzy zasadnicze sposoby śpiewania psalmodii: antyfonalny – wykonywany naprzemiennie przez dwa chóry, responsorialny – polegający na dialogu solisty z ludem, oraz ciągły.
 - c) Kantyki ewangeliczne (Zachariasza, Maryi i Symeona) wykonuje się na sposób psalmodii, zachowując w tonach gregoriańskich *intonatio* w każdym wersecie. Właściwą praktyką jest wyróżnianie tych części celebracji nie tylko znakiem krzyża, ale także wykonaniem ich w sposób uroczysty, np. wielogłosowo.
 - d) Antyfony poprzedzające kantyki ewangeliczne powinny odróżniać się melodycznie od antyfon stosowanych w psalmodii.
 - e) *Czytania nie są przeznaczone do śpiewu. Należy je wykonywać godnie, wyraźnie i dokładnie, tak by wszyscy dobrze je słyszeli i rozumieli. Można je śpiewać tylko wtedy, gdy zastosowana melodia nie przesłania słów i zrozumienia tekstu*⁵⁵. Stosuje się wówczas melodie z *Lekcjonarza*⁵⁶.
 - f) Odpowiedzią na usłyszane słowo Boże jest responsorium, które *domaga się śpiewu, i to śpiewu wspólnego*⁵⁷. Melodie do responsoriów można zaczerpnąć ze źródeł liturgicznych, jak również mogą być nowymi kompozycjami⁵⁸. Responsorium można zastąpić medytacją w ciszy lub wykonać inny odpowiedni śpiew zatwierdzony przez władzę kościelną⁵⁹.
 - g) Prośby w uroczystych celebracjach mogą być śpiewane przez przewodniczącego liturgii lub jednego z posługujących na dwa sposoby. Pierwszy polega na śpiewie solowym, wtedy zgromadzenie powtarza stałą aklamację; w drugim można wykorzystać dwuczęściową strukturę prośby – pierwszą śpiewa kantor, drugą wszyscy.
 - h) Śpiew *Ojcze nasz* wykonuje całe zgromadzenie liturgiczne na melodie z *Mszału rzymskiego*. Jeżeli prośby i *Ojcze nasz* są śpiewane, wskazane jest, aby modlitwę końcową i błogosławieństwo celebrowało również odśpiewało.
26. W celu pogłębienia modlitwy w Triduum Paschalnym zachęca się do uroczystego celebrowania *Liturgii godzin*, zwłaszcza Jutrzni z Godziną czytań w Wielki Piątek i w Wielką Sobotę oraz Nieszporów w uroczystość Zmartwychwstania Pańskiego.
27. Należy przywrócić zwyczaj śpiewania Nieszporów w niedziele i uroczystości⁶⁰ z zastosowaniem tonów gregoriańskich. Można wykorzystać tradycyjne polskie przekłady tekstów psalmów z melodiami bądź współczesne opracowania Nieszporów niedzielnych.

⁵² *Ogólne wprowadzenie do Liturgii godzin* [dalej: OWLG], 2, 12.

⁵³ Zob. OWLG 21.

⁵⁴ Zob. OWLG 103.

⁵⁵ OWLG 283.

⁵⁶ LM, t. 1, s. 283.

⁵⁷ OWLG 281.

⁵⁸ Zob. OWLG 282.

⁵⁹ Zob. OWLG 49.

⁶⁰ Zob. IEP 22.

28. W sprawowaniu *Liturgii godzin*, podobnie jak we Mszy świętej, można pewne części śpiewać w różnych językach⁶¹.
29. Z szacunkiem trzeba odnieść się do wielowiekowej muzycznej tradycji Kościoła, w której powstało wiele kompozycji z wielogłosowym i wokalnoinstrumentalnym opracowaniem całej *Liturgii godzin* lub wybranych części. Zachęca się współczesnych twórców do tego rodzaju kompozycji.

VI. Muzyka w liturgii sakramentów i sakramentaliów oraz w nabożeństwach

30. Ustanowione przez Chrystusa sakramenty *obejmują wszystkie etapy i wszystkie ważne momenty życia chrześcijanina*⁶². Właściwy dobór repertuaru śpiewów oraz odpowiednie miejsce ich wykonywania pomagają w rozumieniu znaków sakramentalnych.
- a) Śpiewy podczas liturgii sakramentu chrztu powinny nawiązywać do prawd wiary chrześcijańskiej i tajemnicy Najświętszej Trójcy. Należy zwrócić uwagę, aby aklamacje bezpośrednio po udzieleniu sakramentu chrztu oraz na zakończenie obrzędu były wykonywane przez całą wspólnotę. Podczas udzielania sakramentu większej grupie dzieci można wykorzystać stosowną muzykę organową, którą wieńczy wspólny śpiew doksologii.
- b) Po odnowieniu przyrzeczeń chrzcielnych, w czasie liturgii sakramentu bierzmowania, można wykonać śpiew, w którym *wspólnota jednogłośnie wyraziłaby swoją wiarę*⁶³. W czasie namaszczenia może śpiewać całe zgromadzenie, jak również schola czy chór. Dopuszczalna jest też muzyka instrumentalna. Spotkania przygotowujące kandydatów do bierzmowania powinny być połączone z nauką śpiewów liturgicznych.
- c) Na szczególną uwagę zasługuje Msza święta z Pierwszą Komunią świętą dzieci. Dobór repertuaru śpiewów powinien uwzględniać możliwości percepcyjne i wykonawcze dzieci, ale nie może to usprawiedliwiać wprowadzania do liturgii piosenek religijnych. Niewłaściwe jest także wykonywanie przez grupę dzieci wersetów psalmu responsoryjnego oraz odtwarzanie muzyki za pomocą urządzeń elektronicznych.
- d) Zachęca się do drugiej formy celebrowania sakramentu pokuty, którą stanowi *obrzęd pojednania wielu penitentów z indywidualną spowiedzią i rozgrzeszeniem*⁶⁴. Śpiewy podczas liturgii pokutnej powinny ukazywać prawdę o Bożym miłosierdziu. Można w tym czasie wykonywać także odpowiednią muzykę instrumentalną, która powinna pomagać w kontemplacji, a nie przeszkadzać w spowiedzi. Obrzęd kończy się wspólnym śpiewem uwielbienia.
- e) Kościół ogarnia modlitwą szczególnie ludzi cierpiących i przychodzi im z pomocą przez sprawowanie sakramentu namaszczenia chorych. Podczas wspólnotowej formy celebracji tego sakramentu w kościele śpiewami należy podkreślać prawdę o miłości Chrystusa i chrześcijańskiej nadziei.
- f) Sakrament święceń – biskupa, prezbitera, diakona – jest szczególnym wydarzeniem w życiu Kościoła. Podczas celebracji tego sakramentu oprócz uroczystej muzyki instrumentalnej i chóralnej należy uwzględniać śpiewy całego zgromadzenia.
- g) W czasie celebracji liturgii sakramentu małżeństwa *należy pilnie wystrzegać się, by pod pozorem podnoszenia okazałości nie wprowadzać do obrzędów czegoś niezgodnego z kultem*⁶⁵. Trzeba zachować odpowiednią równowagę pomiędzy śpiewem ludu a muzyką instrumentalną, śpiewem solowym lub chóralnym, tak aby wierni nie byli wyłączeni z czynnego uczestnictwa w śpiewie⁶⁶.

⁶¹ Zob. MS 51; OWLG 276.

⁶² *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2009, 1210.

⁶³ *Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2004, 23.

⁶⁴ *Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1981, s. 42.

⁶⁵ MS 43.

⁶⁶ Zob. IEP 20.

Dobór repertuaru wokalnego i instrumentalnego musi odpowiadać charakterowi świętych czynności. Nie wolno odtwarzać muzyki za pomocą urządzeń elektronicznych.

31. *W obrzędach pogrzebowych swoich dzieci Kościoł obchodzi z wiarą paschalne misterium Chrystusa*⁶⁷ i wyraża prawdę, że życie wiernych *zmienia się, ale się nie kończy*⁶⁸. Liturgia pogrzebu ma ścisły związek z przeżyciami wiernych, a jej celem jest nie tylko modlitwa za zmarłych, lecz także obudzenie wiary i nadziei uczestników pogrzebu⁶⁹. Wykonywane śpiewy *powinny wyrażać nadzieję i wiarę w zmartwychwstanie*⁷⁰. Śpiew pożegnalny⁷¹ jest obrzędem, dlatego nie może być skrącany ani zastępowany. Wykonuje go przewodniczący liturgii wraz z całym zgromadzeniem lub naprzemiennie. Godną pochwałą jest praktyka wykonywania Oficjum za zmarłych⁷².
32. Oprócz celebracji liturgicznych ważną rolę w życiu Kościoła spełniają praktyki pobożności ludowej. Prowadzą one *lud chrześcijański zarówno do częstego korzystania z sakramentów, zwłaszcza Eucharystii, jak i do rozmyślenia nad tajemnicami naszego odkupienia oraz do naśladowania chwalebnych przykładów Świętych Pańskich*⁷³.
- Biskupi zachęcają do pielęgnowania wszystkich nabożeństw, które są świadectwem żywej wiary naszego narodu. Należą do nich nabożeństwa pasyjne, do Najświętszego Serca Pana Jezusa z praktyką spowiedzi i Komunii świętej wynagradzającej w pierwsze piątki miesiąca, nabożeństwa do Matki Bożej (majowe, październikowe, nowenny do Matki Bożej Nieustającej Pomocy, pierwsze soboty miesiąca), nabożeństwa do Świętych Pańskich (litanie, nowenny). Zaleca się podtrzymywanie zwyczaju śpiewu Godzinek (o Najświętszym Sercu Pana Jezusa, Męce Pańskiej, Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny). Należy rozpowszechniać we wspólnotach parafialnych nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego połączone ze śpiewem Koronki.
 - Wielką wagę należy przywiązywać do nabożeństw eucharystycznych pogłębiających cześć do Najświętszego Sakramentu (adoracje, procesje eucharystyczne).
 - Z praktykami pobożności ludowej nierozdzielnie łączą się śpiewy, często o wyraźnym ludowym charakterze jako *naturalny wyraz duszy narodu*⁷⁴, a także muzyka instrumentalna sprzyjająca kontemplacji. Śpiewy tradycyjne należy pielęgnować i ożywiać oraz uczyć ich wiernych, zwłaszcza młodzież i dzieci. *Troska o zachowanie dziedzictwa śpiewów z dawnej tradycji powinna być zgodna z duchem Biblii i Kościoła*⁷⁵. Dopuszczalne są odpowiednie piosenki religijne.
 - W trakcie nabożeństw można wykonywać stosowną muzykę instrumentalną towarzyszącą wierzniemu w kontemplacji.
 - Do form pobożności ludowej należą także różnego rodzaju pielgrzymki, połączone najczęściej z „rekolekcjami w drodze”. W zależności od potrzeb, w czasie pielgrzymek można korzystać z bogatego repertuaru piosenek religijnych, które spełniają ważną rolę ewangelizacyjną.

⁶⁷ Wprowadzenie teologiczne i pastoralne, 1, w: *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1978, s. 9.

⁶⁸ 1. prefacja o zmarłych (nr 86); w: *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, Pallottinum 2010, s. 103*.

⁶⁹ Zob. *Instrukcja liturgiczno-duszpasterska Episkopatu o pogrzebie i modlitwach za zmarłych* (5.05.1978), 5, w: *Wiadomości Diecezjalne. Organ Urzędowy Kurii Diecezjalnej w Katowicach* 46(1978) Nr 11, s. 252.

⁷⁰ Tamże, 4.

⁷¹ *Przybądźcie z nieba* lub inny śpiew. Zob. *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1978, s. 188-195.

⁷² Zob. OWLG 245.

⁷³ RS 41; zob. także KL 13.

⁷⁴ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* (17.12.2001), 17.

⁷⁵ Tamże.

VII. Muzyka w liturgii transmitowanej przez media

33. Liturgia transmitowana przez media powinna mieć charakter pewnego wzorca⁷⁶, dlatego należy zadbać o jej poprawne przygotowanie pod kierunkiem osoby kompetentnej, wyznaczonej do tego zadania przez biskupa⁷⁷. Trzeba dokładnie przygotowywać każdą transmisję z troską o zachowanie obowiązujących norm liturgicznych⁷⁸.
- a) Śpiewy wykonywane podczas transmisji muszą mieć aprobatę władzy kościelnej. Należy starannie i profesjonalnie przygotować wszystkie formy muzyki. Dotyczy to zarówno doboru repertuaru, wykonawców, jak i sposobu wykonania⁷⁹.
 - b) Transmisja liturgii nie może być okazją do medialnej promocji osób lub zespołów muzycznych. Przy wyborze wykonawców muzyki trzeba uwzględnić ich umiejętności, które są niezbędne do zachowania uroczystego charakteru i piękna liturgii transmitowanej przez media. *Należy wybierać osoby biegłejsze w śpiewie, a nie kierować się jedynie względem na ich godność i urząd*⁸⁰.
34. Organizatorzy transmisji Mszy świętej (realizatorzy, proboszczowie i rektorzy kościołów) powinni uzgadniać repertuar muzyczny z diecezjalną Komisją Muzyki Kościelnej. Zadaniem komisji jest także staranne weryfikowanie kompetencji osób i zespołów, którym powierza się funkcje muzyczne podczas transmitowanej liturgii.
35. Ważną rolę spełnia komentarz dobrze przygotowany i zrealizowany przed rozpoczęciem liturgii, ale nie podczas wykonywania śpiewów i muzyki instrumentalnej. Redaktorzy (sprawozdawcy) powinni mieć odpowiednie przygotowanie liturgiczne lub zaprosić do współpracy osoby kompetentne.

VIII. Muzyka instrumentalna

36. W liturgii głos ludzki ma pierwszeństwo przed wszelkimi instrumentami. Akompaniament na organach i innych instrumentach ma ułatwiać Ludowi Bożemu udział w świętych obrzędach, przyczyniać się do głębszego zjednoczenia wiernych, podtrzymywać ich śpiew, ale nigdy go nie zagłuszać⁸¹. Zawsze pełni funkcję służebną wobec słowa. Przygrywki i tzw. postludia⁸² są integralną częścią śpiewów.
37. Muzyka instrumentalna (kompozycje instrumentalne i improwizacje organowe) stosowana zgodnie ze wskazaniem Kościoła, wzbogaca liturgię. We Mszy świętej wykonanie muzyki instrumentalnej możliwe jest: przed rozpoczęciem śpiewu na wejście, na przygotowanie darów, podczas przystępowania do Komunii świętej (po antyfonie lub śpiewie zastępującym ją), w ramach uwielbienia po Komunii świętej i po zakończeniu liturgii⁸³.
- a) *W Kościele łacińskim organy piszczałkowe należy mieć w wielkim poszanowaniu jako tradycyjny instrument muzyczny, którego brzmienie potęguje wzniosłość kościelnych obrzędów, a umysły wiernych porывa ku Bogu i rzeczywistości nadziemskiej*⁸⁴. Organy należy tak umieścić, by służy-

⁷⁶ Zob. SC 57.

⁷⁷ Zob. *Dyrektorium Konferencji Episkopatu Polski w sprawie celebracji Mszy świętej transmitowanej przez telewizję*, 5.

⁷⁸ Zob. tamże, 48-55.

⁷⁹ Zob. tamże, 56-62.

⁸⁰ MS 8.

⁸¹ Zob. MS 64.

⁸² Krótki fragment instrumentalny po zakończonym śpiewie.

⁸³ Zob. MS 65.

⁸⁴ KL 120.

ły ludowi i zespołowi śpiewaczemu, a także by były dobrze słyszane⁸⁵. Instrument elektroniczny dopuszcza się do użytku w liturgii jako tymczasowy. Nie należy więc dodawać do niego sztucznego prospektu, ale dążyć do budowy organów piszczałkowych.

- b) Według zasad dotyczących gry na organach, mogą rozbrzmiewać w liturgii również inne instrumenty⁸⁶. Jednak nie każdy instrument odpowiada godności świątyni i jest w jednakowym stopniu zdalny do wzmacniania ducha modlitwy⁸⁷. Nie wolno używać w liturgii instrumentów przeznaczonych do wykonywania muzyki świeckiej (np. gitara elektryczna, perkusja, fortepian, syntezator). Zawsze decydujące znaczenie ma sposób wykorzystania instrumentu oraz wysoka jakość artystyczna wykonania z troską o szlachetne piękno muzyki sakralnej.
 - c) Wykorzystanie różnych instrumentów poza liturgią jest możliwe z uwzględnieniem sakralnego charakteru świątyni. W doborze instrumentów należy wystrzegać się uzasadnianego często racjami duszpasterskimi ulegania popularnym trendom, niewłaściwym w miejscu świętym. Na pierwszym miejscu trzeba stawiać sztukę muzyczną jako środek oddawania chwały Bogu.
38. Zgodnie ze wskazaniem *Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego – w okresie Adwentu należy używać organów i innych instrumentów muzycznych z umiarem odpowiadającym charakterowi tego czasu, bez uprzedzania pełnej radości płynącej z obchodu uroczystości Narodzenia Pańskiego. W okresie Wielkiego Postu gra na organach i innych instrumentach jest dozwolona tylko w celu podtrzymania śpiewu. Wyjątek od tej zasady stanowią: Niedziela Laetare (4. Niedziela Wielkiego Postu), uroczystości i święta*⁸⁸. Zaleca się nieużywanie instrumentów po odśpiewaniu hymnu *Chwała* w czasie Mszy świętej Wieczery Pańskiej, do rozpoczęcia tego śpiewu w czasie liturgii Wigilii Paschalnej.
39. Podczas uroczystych obchodów liturgicznych we wnętrzu kościoła dopuszczalny jest udział orkiestry. W czasie celebracji poza kościołem oraz podczas procesji ważną rolę może spełnić zwłaszcza orkiestra dęta.
40. Muzyka w liturgii ma być wykonywana wyłącznie „na żywo”. Niedopuszczalne jest stosowanie tzw. automatycznych organistów. Muzyka odtwarzana elektronicznie nie może zastępować gry na instrumentach lub śpiewu zgromadzonych. Może ona jednak, poza celebracją, pomagać w tworzeniu klimatu *sacrum* we wnętrzu kościoła. Odtwarzanie jej wówczas powinno być czynione z właściwym umiarem, by świątynia pozostawała przede wszystkim miejscem modlitewnego milczenia.

IX. Śpiewniki i materiały pomocnicze

41. W kształtowaniu i przeżywaniu liturgii szczególne znaczenie ma udział wiernych. Śpiewy wykonywane podczas liturgii muszą być zatwierdzone przez władzę kościelną. Wynika stąd obowiązek weryfikacji tekstów i melodii. Pomocą w tym zakresie służą diecezjalne Komisje Muzyki Kościelnej.
- a) Duszpasterze powinni zatroszczyć się o zaopatrzenie kościołów i kaplic w odpowiednie pomoce do śpiewu. Mogą to być śpiewniki dostępne dla wiernych lub elektroniczna edycja tekstów na ekranie. Podczas obrzędów należy wyświetlać wyłącznie teksty liturgiczne. Wszelkie komentarze (nazwiska kompozytorów, wykonawców, daty itp.) można podać przed lub po zakończonej liturgii.
 - b) Edycje śpiewników liturgicznych (ogólnopolskie, diecezjalne, zakonne, parafialne, inne) powin-

⁸⁵ Zob. OWMR 313.

⁸⁶ Zob. MS 62-63.

⁸⁷ Zob. Kongregacji Obrzędów, Instrukcja *Liturgicae instaurationes* (5.09.1970), 3.

⁸⁸ OWMR 313.

ny zawierać wyłącznie śpiewy zatwierdzone przez kompetentną władzę kościelną⁸⁹, w tym wybrany repertuar chorału gregoriańskiego⁹⁰.

- c) *Śpiewnik kościelny* ks. Jana Siedleckiego (wydanie XLI) został przyjęty przez Konferencję Episkopatu Polski jako ogólnopolski śpiewnik liturgiczny⁹¹.
42. Istnieje potrzeba tworzenia nowych melodii do tekstów antyfon na wejście i na Komunię, a także pieśni będących ich parafrazą⁹². Niech przejęci duchem chrześcijańskim muzycy tworzą kompozycje liturgiczne⁹³. Biskupi zachęcają do organizowania konkursów kompozytorskich.
43. Godne pochwały jest zachowywanie istniejących i tworzenie nowych parafialnych zbiorów nutowych (organowych, chóralnych)⁹⁴. Na uznanie zasługują także wszelkie inicjatywy tworzenia bibliotek internetowych ze zbiorami muzyki sakralnej.

X. Koncerty muzyki religijnej

44. *Muzyka religijna jest w wysokim stopniu skutecznym środkiem dla ożywienia pobożności wiernych, dlatego w nabożeństwach odprawianych poza liturgią można wykorzystać te utwory muzyczne, które utraciły już wprawdzie miejsce w liturgii, ale ze względu na swoją wartość artystyczną i duszpasterską nie powinny popaść w zapomnienie. Jedną z form takich nabożeństw mogą być godziny lub koncerty muzyki religijnej*⁹⁵. Za organizacją koncertów w kościołach przemawia też wiele innych względów, jak: akustyka, estetyka wnętrza, miejsce wykonywania. Stwarza to organizmom oraz zespołom działającym przy kościołach możliwość dzielenia się owocami swej pracy i prezentowania różnorodnych form muzyki religijnej.
- a) Trzeba pamiętać, że kościoły nie są zwyczajnymi miejscami „publicznymi” mogącymi służyć wszelkim zgromadzeniom. *Są to miejsca święte, przeznaczone wyłącznie i na stałe, od momentu ich konsekracji lub poświęcenia, do sprawowania kultu Bożego. Pozostają one miejscem świętym również wtedy, gdy nie odbywają się w nim obrzędy liturgiczne*⁹⁶. W Ewangelii czytamy: *Mój dom będzie domem modlitwy*⁹⁷ (Łk 19, 46).
- b) *Każde wielkie dzieło sztuki w swojej inspiracji i w swych korzeniach jest religijne*⁹⁸. *Autentyczna forma sztuki jest swoistą drogą dostępu do głębszej rzeczywistości człowieka i świata. Tym samym stanowi też bardzo trafne wprowadzenie w perspektywę wiary*⁹⁹. *Zachwyty nad pięknem może prowadzić do doświadczenia religijnego. Kościół musi być ojczyzną piękną*¹⁰⁰. Pasterze Kościoła w Polsce zachęcają do takich prezentacji muzyki, które będą rozbudzać poczucie duchowego wymiaru piękna. Piękno wraz z blaskiem prawdy i siłą dobra jest przymiotem samego Boga.

⁸⁹ Zob. KPK kan. 824 § 1.

⁹⁰ Zob. KL 116; MS 50; IEP 17.

⁹¹ Uchwała nr 13/372/2016 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 16 kwietnia 2016 roku, *Anamnesis* 22(2016), nr 3 (86), s. 23.

⁹² Zob. MS 59–60.

⁹³ Zob. KL 121.

⁹⁴ Zob. IEP 37.

⁹⁵ Tamże 27.

⁹⁶ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja Koncerty w kościołach* (5.11.1987), 5.

⁹⁷ Łk 19, 46.

⁹⁸ Jan Paweł II, *Wiara i kultura*, Rzym 1986, s. 217.

⁹⁹ Tenże, *List do artystów* (4.03.1999), 6.

¹⁰⁰ J. Ratzinger, *Opera omnia. Teologia liturgii*, t. 11, Lublin 2012, s. 492.

- c) Kościół jako żywa wspólnota wiary wskazująca na Chrystusa, choć popiera rozwój sztuki, nie zastępuje instytucji służących kulturze muzycznej. Nie może aprobeować organizowania w kościołach koncertów muzyki o charakterze wyraźnie rozrywkowym – nawet o wysokich walorach artystycznych.
 - d) Przy organizowaniu koncertów ewangelizacyjnych szczególną uwagę należy zwrócić na poprawność teologiczną tekstów śpiewów oraz na to, by nie było w kościele promowania muzyki świeckiej.
45. W czasie koncertu artyści powinni występować poza prezbiterium. Najświętszy Sakrament należy w miarę możliwości przechowywać w odrębnej kaplicy lub innym stosownym miejscu.
 46. Prelekcji ani komentarza do koncertu nie należy prowadzić z ambony. Jest ona bowiem miejscem proklamacji słowa Bożego.
 47. Celem koncertów muzyki religijnej jest skierowanie serc słuchaczy ku Bogu, a nie promowanie wykonawców czy kompozytorów. Strój i zachowanie, zarówno wykonawców jak i słuchaczy, muszą odpowiadać sakralnemu charakterowi kościoła.
 48. Koncerty w kościołach mają służyć duchowemu dobru słuchaczy, dlatego nie mogą być zwykłą działalnością gospodarczą. Organizator ponoszący określone koszty (np. godziwe honorarium dla artystów zawodowych) może zadbać o formę ich zwrotu, zachowując odpowiednie przepisy prawa.
 49. Decyzja o wykonywaniu koncertu w kościele należy do biskupa diecezjalnego. Może on wyznaczyć osobę lub komisję, do której proboszcz lub rektor kościoła ma obowiązek odpowiednio wcześniej zgłosić chęć zorganizowania koncertu, przedstawiając pisemnie jego datę, szczegółowy program oraz wykonawców. Konieczne jest spisanie z organizatorem koncertu umowy zawierającej zobowiązanie do pokrycia kosztów i ewentualnych szkód. Zasady zawarte w niniejszym punkcie nie dotyczą koncertów muzyki religijnej wykonywanych przez chóry i schole parafialne oraz organistów.
 50. Należy popierać, we współpracy z lokalnymi instytucjami kultury, inicjatywy organizowania koncertów muzyki religijnej i przygotowywać je z odpowiednim komentarzem pastoralnym. Ma on pomagać w głębszym rozumieniu samej muzyki i być pożytkiem duchowym dla słuchaczy. W celu podnoszenia poziomu artystycznego kościelnych zespołów muzycznych, trzeba troszczyć się o ich udział w organizowanych koncertach, konkursach, przeglądach czy festiwalach.

XI. Edukacja i formacja muzyczna

51. Troska o należyty stan muzyki w Kościele spoczywa na biskupach diecezjalnych, przełożonych zakonnych, rektorach seminariów duchownych, proboszczach i rektorach kościołów. Edukacją i formacją muzyczną powinni być objęci: alumni seminariów duchownych diecezjalnych i zakonnych, kandydaci do pełnienia funkcji organisty, kantora, psalterzysty, dyrygenta chóru i scholi, duchowieństwo diecezjalne i zakonne oraz pozostali wierni¹⁰¹.
52. Formacja muzyczna duchowieństwa prowadzona podczas zjazdów, sympozjów, kongregacji, rekolekcji sprzyja przypomnianiu norm liturgicznych, a także prawidłowej praktyce śpiewów, zwłaszcza przeznaczonych dla przewodniczącego liturgii.
53. W seminariach duchownych powinien być realizowany program nauczania muzyki kościelnej zgodnie z przyjętym *Ratio studiorum*¹⁰². Należy prowadzić systematyczne ćwiczenia śpiewu gre-

¹⁰¹ Zob. IEP 31–36.

¹⁰² Zob. *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, w: *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*, Częstochowa 1999, s. 197–199.

goriańskiego, a także śpiewów w języku polskim w celu poznania repertuaru oraz pogłębienia ogólnej wrażliwości muzycznej alumnów¹⁰³.

54. Wielkie znaczenie ma edukacja i formacja muzyków kościelnych. Organiści, dyrygenci, kantorzy, psalterzyści, członkowie zespołów śpiewaczych spełniają funkcje liturgiczne, a zarazem są w parafiach animatorami życia muzycznego. Od nich w dużej mierze zależy poziom kultury muzycznej wiernych¹⁰⁴.
- a) Kształcenie muzyków kościelnych w Polsce odbywa się w szkołach państwowych i kościelnych zarówno na poziomie akademickim, średnim, jak i podstawowym¹⁰⁵. Z wielkim uznaniem należy przyjąć wszelkie inicjatywy edukacji w tym zakresie podejmowane w publicznych średnich i wyższych szkołach muzycznych, a także tworzenia instytutów muzyki kościelnej¹⁰⁶. Bardzo ważna jest troska o gruntowne kształcenie liturgiczne uczniów i studentów tych szkół. Biskupi zachęcają kierujących diecezjalnymi ośrodkami kształcenia organistów do podejmowania starań o uzyskanie statusu szkół publicznych.
- b) Nauczyciele prowadzący przedmioty muzyczne w ośrodkach diecezjalnych, seminariach duchownych i zakonnych domach formacyjnych powinni mieć wyższe wykształcenie muzyczne, a co najważniejsze – mają być autentycznymi świadkami wiary¹⁰⁷.
- c) Zaleca się organizowanie diecezjalnych kursów dla psalterzystów i kantorów. Ich przygotowanie musi obejmować zarówno formację liturgiczną, jak i muzyczną.
55. Należy zwracać większą uwagę na przygotowanie muzyczne katechetów, którzy mają znaczący wpływ na właściwą formację liturgiczno-muzyczną dzieci i młodzieży¹⁰⁸.
56. Szczególną troską o formację muzyczną należy otoczyć młode pokolenie. Zachęcamy kompetentne osoby (duchownych i świeckich) do zakładania chórów dziecięcych i młodzieżowych, w których formacja osobowa i chrześcijańska opiera się na muzyce liturgicznej i katechezie mistagogicznej.
57. Godne polecenia jest organizowanie warsztatów muzyki liturgicznej, które powinny promować wartościowe kompozycje sakralne. Zawsze muszą one mieć aprobatę biskupa diecezjalnego.
58. Od harmonijnej współpracy organistów, dyrygentów, zespołów muzycznych, kantorów, psalterzystów, duszpasterzy i katechetów zależy dobra formacja muzyczna wiernych w parafii. Trzeba systematycznie nauczać tradycyjnych i nowych śpiewów liturgicznych, w tym także prostych form chorału gregoriańskiego.
59. *Liturgia (...) jest szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła, i jednocześnie jest źródłem, z którego wypływa cała jego moc*¹⁰⁹. W sposobie jej sprawowania decyduje się przyszłość Kościoła. Wszelkie formy przygotowania muzycznego muszą odbywać się poza liturgią, która nie może być traktowana marginalnie.

¹⁰³ *Teolog niekochający sztuki, poezji, muzyki, natury, może być niebezpieczny. Ta bowiem ślepotą i głuchotą na piękno nie jest sprawą drugorzędną, lecz może wycisnąć piętno także na jego teologii.* J. Ratzinger, *Raport o stanie wiary*, Warszawa-Struga 1986, s. 111–112.

¹⁰⁴ Zob. *Normy ogólne dotyczące muzyków kościelnych posługujących w diecezjach Kościoła katolickiego w Polsce* [dalej: NO], „Biuletyn Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych” 2009, nr 4: *Muzyk kościelny*, s. 55–57.

¹⁰⁵ Zob. NO 7–9; *Podstawy programowe dla diecezjalnych instytucji kształcenia muzyków kościelnych*, w: tamże, s. 64–88.

¹⁰⁶ Zob. KL 115.

¹⁰⁷ Zob. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 810 § 1.

¹⁰⁸ Zob. IEP 33.

¹⁰⁹ KL 10.

XII. Komisje Muzyki Kościelnej i inne organizacje pomocnicze

60. Diecezjalne Komisje Muzyki Kościelnej¹¹⁰ dbają o właściwy poziom muzyki w ośrodkach duszpasterskich, pomagają zachowywać prawidłowe relacje między duchownymi i muzykami kościelnymi, troszczą się o odpowiednie regulacje prawne, gwarantujące możliwość należytego wykonywania zadań przez muzyków kościelnych. Szczegółowo zadania komisji określają regulaminy diecezjalne. Komisje powinny pełnić istotną rolę w realizacji wszystkich wskazań zawartych w niniejszej *Instrukcji*.
61. Komisje Muzyki Kościelnej są organami doradczymi biskupa diecezjalnego, który mianuje ich przewodniczącego i pozostałych członków. Niezbędna jest współpraca z Komisją Liturgiczną, do której z urzędu należy przewodniczący Komisji Muzyki Kościelnej. Komisje diecezjalne powinny współpracować ze sobą oraz z Podkomisją ds. Muzyki Kościelnej przy Komisji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski.
62. Z uznaniem należy przyjąć oddziaływanie na polu muzyki w obrębie struktur kościelnych w Polsce takich organizacji, jak: *Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kościelnych*, Federacja *Caecilianum* czy Polska Federacja *Pueri Cantores*. Zadania i zakres działalności każdej z tych organizacji określa ich statut. Opiekę nad wymienionymi podmiotami z ramienia Episkopatu Polski sprawuje przewodniczący Podkomisji ds. Muzyki Kościelnej przy Komisji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Konferencja Episkopatu Polski zatwierdza asystentów kościelnych *Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych*, Federacji *Caecilianum* i Polskiej Federacji *Pueri Cantores*, zgodnie z ich statutami.

Zakończenie

63. Celem konsekwentnego wprowadzenia w życie duszpasterskie niniejszej *Instrukcji* biskupi polecają oprócz wcześniej zapisanych wskazań zwrócić uwagę na następujące sprawy:
- We wszystkich kościołach katedralnych, bazylikach i sanktuariach powinny być: sprawne i wartościowe pod względem brzmieniowym organy piszczałkowe, zatrudniony organista I stopnia¹¹¹, chór kościelny prowadzony przez kompetentnego dyrygenta, Msza święta w języku łacińskim z udziałem scholi gregoriańskiej¹¹², celebrowanie ze śpiewem *Liturgii godzin* (Jutrznia, Nieszpory).
 - W każdej parafii powinna pełnić służbę liturgiczną schola prowadzona przez muzyka kościelnego.
 - Chorał gregoriański jako śpiew własny Kościoła rzymskokatolickiego powinien mieć szczególne miejsce w uroczyscie sprawowanych liturgiach w Kościele w Polsce. Godne pochwały jest każde działanie służące rozpowszechnianiu tej muzycznej tradycji, w tym organizowanie kursów i studiów.
 - Podkomisja ds. Muzyki Kościelnej Konferencji Episkopatu Polski powinna opracować pozostałe melodie do tekstów *Mszalu rzymskiego* w języku polskim, w tym melodie do całych Modlitw eucharystycznych oraz prefacje w tonie prostym.
64. Biskupi zachęcają *Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kościelnych*, aby przygotowało szczegółowy komentarz do niniejszej *Instrukcji*. Niezmiernie cenne będą wyjaśnienia i zwrócenie uwagi na wszystkie aspekty duszpasterskiej troski Kościoła o muzykę sakralną.

¹¹⁰ Zob. KL 46; MS 68.

¹¹¹ Zob. NO 9 a.

¹¹² Zob. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *O tytule bazyliki mniejszej* (9.11.1989), *Anamnesis* 1997/1998, nr 3(14), s. 9–12.

65. Biskupi wyrażają wdzięczność wszystkim zatroskanym o wysoki poziom muzyki kościelnej. Zobowiązują do zapoznania się z treścią Instrukcji oraz starannego jej przestrzegania wszystkich odpowiedzialnych za muzykę kościelną w Polsce, w tym szczególnie duszpasterzy, organistów, katechetów, dyrygentów zespołów śpiewaczych i instrumentalnych, członków chórów kościelnych, kompozytorów. Równocześnie zachęcają do twórczej współpracy wszystkich, dla których piękno liturgii jest nadrzędną ideą artystycznej działalności.
66. Normy określone w niniejszej Instrukcji Konferencja Episkopatu Polski wprowadza z nadzieją na podniesienie poziomu wykonywanej muzyki kościelnej, a także nadanie należytej godności i powagi świętym obrzędom sprawowanym na chwałę Bożą i uświęcenie wiernych.

*Instrukcja została zatwierdzona na 377. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski
Lublin, 14 października 2017 r.*